

Umsögn um þingsályktunartillögu um dánaraðstoð

Siðfræðistofnun þakkar tækifæri til að koma með athugasemdir við þingsályktunartillögu Þingskjal 158 — 91. mál um dánaraðstoð.

Í þingsályktuninni er vísað til dánaraðstoðar en það hugtak er nýtt í íslenskri umræðu og var fyrst kynnt af samtökunum *Lífsvirðingu* sem stofnuð voru í byrjun ársins 2017. Hingað til hefur í fræðilegri umræðu (sjá t.d. Vilhjálm Árnason, *Siðfræði lífs og dauða* 1993/2003) verið notað hugtakið líknardráp eða beint líknardráp þó vissulega hafi ekki einhugur verið um þá þýðingu hér á landi og önnur hugtök verið notuð í áranna rás. Í þingsályktunninni er ekki tekin afstaða til þess hvort breyta eigi núgildandi löggjöf en með því að nota dánaraðstoð má segja að tekið sé undir ákveðin sjónarmið sem hafa verið sett fram að undanfögnu.

Samkvæmt þingsályktunartillögunni er ætlunin að fela heilbrigðisráðherra að taka saman skýrslu sem birta eigi í lok ágúst á þessu ári og taki til þriggja atriða.

Taka saman upplýsingar um dánaraðstoð og þróun lagaramma um hana þar sem hún er leyfð, sem og tíðni, ástæður og skilyrði dánaraðstoðar og hver reynslan hefur verið.

Siðfræðistofnun og norræna lífsiðfræðinefndin stóðu að ráðstefnu í Reykjavík um líknardráp *Euthanasia and end of life decisions* í september á síðasta ári. Þar fluttu erindi fyrirlesarar frá Hollandi, Belgíu, Kanada og Bandaríkjunum og ræddu reynsluna af löggjöf þessara landa sem heimila líknardráp og/eða líknarsjálfsvíg með aðstoð læknis. Ljóst var af þeirri umræðu að sú reynsla vekur upp margar siðferðilegar spurningar. Þá er nýkomið út greinasafnið *Euthanasia and Assisted Suicide. Lessons from Belgium* sem bendir til þess að þróun þar í landi sé með nokkuð öðrum hætti en menn sáu fyrir sér í upphafi. Eins má nefna fjölmargar greinar og bækur um reynslu Hollendinga af líknardrápi. Í þessu sambandi vekur einkum athygli að ástæður þess að fólk óskar eftir líknardrápi hafa verið að breytast og einskorðast ekki við dauðvona sjúklinga, heldur færast í vöxt að fólk með langvinna geðræna sjúkdóma, sé leitt á lífinu (tired of life), með elliglöp eða Alzheimer eða sé illa haldið af áfengissýki, sbr. nýlegt dæmi frá Hollandi, fái þessa þjónustu. Þá er líknardráp heimilað í Belgíu og Hollandi fyrir börn yngri en 18 ára.

Lagt til að athugað verði hvort í löndum sem ekki leyfa dánaraðstoð, einkum Norðurlöndum, Þýskalandi og Kanada, hvort opinber umræða sé um málið eða unnið að lagabreytingum.

Á ofangreindri ráðstefnu ræddu fulltrúar allra Norðurlandanna stöðuna í sínu heimalandi og var það samdóma álit þeirra að í löndunum þyrfti mun meiri umræðu og yfirvegun áður en nokkur skref væru stigin í átt að rýmkun löggjafar á þessu sviði. Ekkert landanna undirbýr lagabreytingar á þessu sviði þó vissulega hafi opinber umræða átt sér stað um efnið í öllum löndunum eins og víða í Evrópu. (Rétt er að taka fram að Kanada heimilaði líknardráp árið 2016, en sú breyting var gerð í kjölfars hæstaréttardóms).

Gerð verði skoðanakönnun meðal heilbrigðisstarfsmanna um afstöðu þeirra til dánaraðstoðar, annars vegar hvort starfsmenn telji dánaraðstoð vera réttlætanagera í ákveðnum tilfellum og hins vegar hvort þeir væru tilbúnir að verða við slíkri ósk að uppfylltum skilyrðum og að því gefnu að það samræmdist íslenskum lögum.

Siðfræðistofnun tekur undir mikilvægi þess að rannsókn verði gerð á afstöðu heilbrigðisstarfsmanna enda skiptir afstaða þeirra sköpum ef breytingar verða gerðar á núgildandi löggjöf í þá átt að heimila líknardráp eða líknarsjálfsvíg með aðstoð læknis. Þó er óraunhæft að ætla að niðurstöður úr vandaðri skoðanakönnun um þetta viðkvæma efni geti legið fyrir í lok ágúst n.k. Í þessu samhengi er einnig mikilvægt að mun viðameiri skoðanakönnun verði gerð á afstöðu almennings en hingað til hefur verið gerð. Færa má rök fyrir því að ónákvæm hugtakanotkun og óskýrar hugmyndir almennings um muninn á líknardrápi og þeim meðferðum sem veittar eru við lífslok, svo sem líknarmedferð og lífslokamedferð ráði nokkru þar um. Til að fá fram afstöðu almennings nægir því ekki að leggja fram eina spurningu um efnið í könnun sem snýr að margvíslegum öðrum málefnum. Loks er vert að geta þess að rannsóknir hafa sýnt að miklu skiptir fyrir niðurstöðu skoðanakönnana meðal almennings hvernig spurning er orðuð og hvaða hugtök eru notuð um líknardráp eins og vikið var að í upphafi.

Að mati Siðfræðistofnunar skiptir afar miklu að vandað sé til rannsókna á þeim fjölmörgu viðkvæmu siðferðilegu álitaefnum sem líknardráp vekur. Reynsla þeirra þjóða sem lengst hafa gengið benda til að full ástæða sé til að fara sérstaklega varlega í að heimila líknardráp í íslenskri heilbrigðisþjónustu enda gæti slík ákvörðun haft afgerandi áhrif á margvíslega aðra þjónustu sem þar er veitt.¹

Fyrir hönd Siðfræðistofnunar,

Virðingarfyllst,

Vilhjálmur Árnason
(sign)

¹ Umsögn þessi var unnin af dr. Salvöru Nordal fyrir Siðfræðistofnun.